

En av ristningarna är utförd på en berghäll, nämligen U 879, tre på större flyttblock, som säkerligen icke ha blivit resta eller flyttade till den plats, där de nu stå: U 848, 870 och 884.

Ett betydande antal av runinskrifterna från häradet voro kända redan av Johannes Bureus och finnas upptagna i hans samlingar, icke mindre än 32 stycken, d. v. s. nära 2/3 av hela det kända materialet. En av dem är upptagen på hans runtavla 1599, nämligen U 860. Bureus själv har varit verksam i de södra socknarna Dalby, Västeråker och Balingsta, förmodligen under utflykter från hans närbelägna gård Vårdsätra. Tillsammans har han upptecknat 11 inskrifter: U 840, 841, 842, 843, 847, 848, 849, 854, 855, 860 och 871; den sistnämnda, Ölsta-stenen, hör till Gryta sn, men platsen ligger helt nära gränsen till Balingsta sn. Martin Aschaneus, som var den flitigaste inom Håbo härad, saknas alldeles i samlingarna från Hagunda härad. Den ojämförligt verksamaste på detta område har Joh. Rhezelius varit. Det är tydligt, att han har systematiskt genomforskat hela häradet, sannolikt under en resa tillsammans med Caspar Cohl. De båda ha upptagit i stort sett samma inskrifter i sina anteckningsböcker, och med nära överensstämmande, ofta helt identiska läsningar. Därtill har Rhezelius i flertalet fall efterlämnat en teckning, eller ofta två, av runstenen. De av Rhezelius meddelade inskrifterna äro följande: U 840, 847—50, 854—56, 859—61, 864, 865, 867, 868, 871, 873—79, 884, 885, 887, 889 och 890. Björnome-stenens inskrift (U 866) är uti Bureus' samlingar endast bevarad i Caspar Cohls uppteckning.

Genom *Ransakningarna* blevo ytterligare 4 runstenar kända: U 844, 845, 846, 870. Sammanlagt 36 ristningar i Hagunda härad ha sålunda varit kända för 1600-talets fornforskning. Av dessa äro 27 avbildade i *Bautil* (på 28 träsnitt).¹ Där saknas sålunda icke mindre än 9, nämligen U 841, 850, 855, 864, 865, 866, 870, 887 och 890; däribland så märkliga runstenar som de vid Balingsta prästgård (Böksta), Björnome, Säva bro, Skillsta och Österby. Varför de blivit förbigångna är okänt. Av U 855 Balingsta prästgård (Böksta) finnes i Peringskiölds *Monumenta* en teckning, signerad av J. Hadorph och U. Christophersson. Träsnitten för Dalby och Västeråkers socknar äro (med undantag av B 374 = U 848) signerade av Sven Bierkenius, för de övriga till ungefär lika antal av P. Törnewall och J. Leitz. Det förefaller som om Hadorphs resor just på detta område ha blivit på något sätt störda och splittrade.

I Liljegrens *Runurkunder* upptagas 33 nummer från Hagunda härad (L 69—100, 2054). Utom de 27, som äro hämtade från *Bautil*, ha tillkommit U 855, 864, 866, 870 och 890, som Liljegren har fått ur Peringskiölds *Monumenta* eller Bureus' samlingar. L 99 beror på en förväxling av ortnamn och hör icke hit.

Under 1800-talet ha 5 nya ristningar blivit kända inom häradet: U 851—53, 857 och 863. Tre av dem ha första gången blivit offentliggjorda i Dybecks samlingar. Nya fynd under 1900-talet äro hittills 10: U 858, 862, 869, 872, 880—83, 886 och 888.

840. Dalby kyrka.

Pl. 133.

Litteratur: B 355, 1125, L 95. J. Bureus, Fa 6 s. 67 n:r 105 (Bureus' egen uppteckning), s. 115 n:r 27 (Caspar Cohl), Fa 10: 1 n:r 155, Fa 5 n:r 75, Fa 1 s. 18; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 282; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 302; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1862 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 110, 2 (1872), s. 78, 5 (1876), s. 102; Handlingar i ATA 1901.

Äldre avbildningar: Teckning av J. Rhezelius (i Fa 10: 1); kopparstick av Bureus (Ff 6 n:r 33); träsnitt av Sven Bierkenius och J. Hadorph (i Peringskiölds *Monumenta* och B 355, 1125).

¹ B 353—378, 1125 och 1132. B 355 och B 1125 avbildar samma sten. Två träsnitt ha av misstag fått samma nummer 363; å andra sidan saknas nummer 369. De båda felen ta ut varandra. Antalet avbildade stenar blir 27.

Fig. 309. U 840. Dalby kyrka. Efter teckning av Rhezelius.

Fig. 310. U 840. Dalby kyrka. Efter kopparstick av Bureus.

Runstenen sitter inmurad i sydöstra hörnet av sakristians yttre vägg, vid markytan. Högra sidan är vänd nedåt. Stenen har suttit på detta ställe sedan mitten av 1600-talet, då sakristian byggdes. Tidigare var den inmurad i kyrkoväggen på östra gaveln.

Inskriften var känd redan av Bureus. Han fann den »I Dalby Kyrkemur» (F a 6), »Dalby Kyrkemur» (F a 5). Caspar Cohl (F a 6) anger platsen sålunda: »I Daleby Kyrkemur på östergaveln»; Rhezelius (F a 10: 1): »Dalby Sockn. I Kyrkiomuren». År 1659 ombyggdes kyrkan och förlängdes i östlig riktning; samtidigt uppfördes den nuvarande sakristian av gråsten. Runstenen har härvid blivit flyttad från östra gavelmuren och insatt i sakristians vägg. Den omtalas icke i *Ransakningarna*; den har tydligen blivit bortglömd, ehuru den måste ha varit känd. Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Daleby Sakerstie mur», och överst på sidan finnes denna anteckning: »Uthi Daleby Sakerstie wägg finnes en Runsteen af hoosfogade anseende och denna öffwerskrift» (varefter inskriften meddelas). B 355: »Sakristie muren» (B 1125: »I Dalby Sakerstie muren»); L 95: »Sakerstiemuren». Stenen har sålunda varit synlig ännu vid Hadorphs resa, ehuru den egendomligt nog tecknas såsom fristående. Sedermera har den under lång tid varit dold under rappning; detta är anledningen till att den icke finnes upptagen i Dybecks samling av uppländska runurkunder. Den anträffades ånyo vid kyrkans reparation år 1901.

Rödgrå granit, med slät och jämn yta. Höjd 1,75 m., bredd 1,17 m. Ristningen är skickligt utförd och väl bevarad, överallt tydlig.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 355):

hulfriþ · auk · fulkui · litu · risa · s[t]ain · þina · eftr · þorstain · faþur sin

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

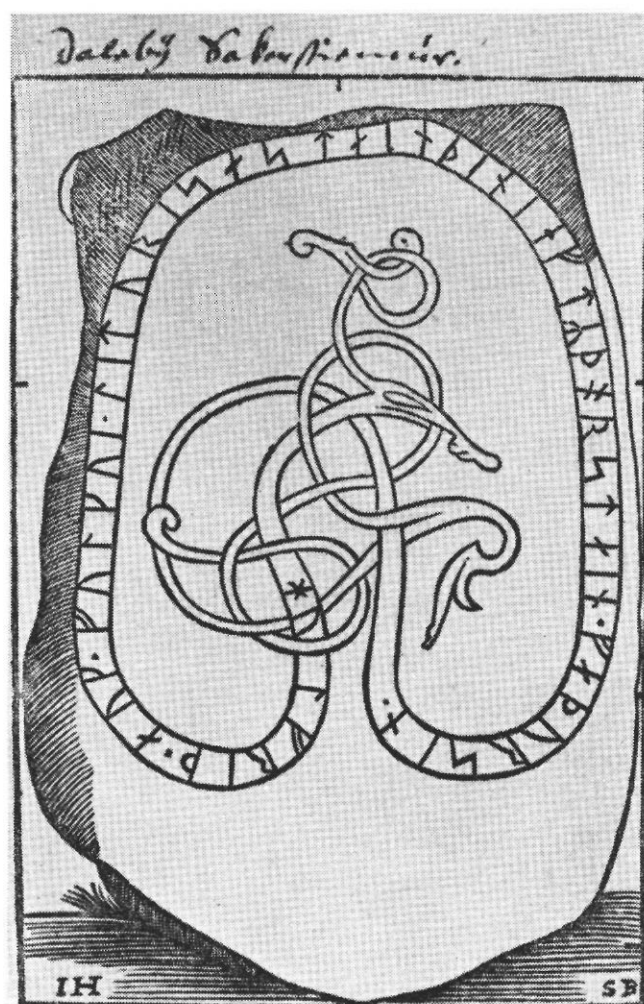

Fig. 311. U 840. Dalby kyrka. Efter B 355, 1125.

Holmfrið ok Folkvi letu ræisa stæin þenna æftir Þorstæin, faður sinn.

»Holmfrid och Folkvi läto resa denna sten efter Torsten, sin fader.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut; ej heller efter 50 r. En spricka går över 16 i, ej huggen. 18 i är icke stunget; ej heller 22 i. Övre delen av 26 t med bst är borta. 34 e är säkert stunget.

Bureus har i sin anteckningsbok (F a 6) sk efter 50 r; på sin teckning (F a 10:1) även vid inskriftens slut. Caspar Cohl har (F a 6) återgivit inskriften alldeles riktigt, även så till vida, att sk saknas efter 50 r och 53 n. — Hadorph och Bierkenius (B 355): 33 i; intet sk efter 20 u, 24 a, 29 n, 33 i, 37 r; däremot sk efter 53 n.

Stenen är rest av två kvinnor till minne av deras fader. Namnet *Holmfrið(r)* är som bekant ett av vikingatidens och medeltidens vanligaste svenska kvinnonamn, med många belägg i runinskrifter och diplom; se U 25 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105. Kvinnonamnet *Folkvi* är däremot icke känt från någon annan svensk inskrift; icke heller i svenska medeltida källor synes det vara belagt. Sannolikt förekommer det i en skånsk runinskrift (DR 264 Hyby), tecknat *fulukui*. På västnordiskt område synes det vara helt okänt.

Ristningen är med säkerhet utförd av samme man, som har ristat U 842. De båda ristningarna ha allmänna stildrag, som mycket påminna om Öpirs senare manér. Öpir har ju bevisligen varit verksam i trakten (se U 842).